

Polska Agencja
Inwestycji i Handlu
Grupa PFR

Raport Sektorowy
Sektor przemysłowy
w Bułgarii

**SEKTOR PRZEMYSŁOWY
W BUŁGARII**

© PAIH S.A.

Niniejsza publikacja ma charakter informacyjny.
Została opracowana na podstawie informacji uznanych za wiarygodne
i nie stanowi wykładni ani opinii prawnej.

PAIH S.A. nie ponosi odpowiedzialności za sposób wykorzystania
zamieszczonych w niniejszej publikacji informacji oraz za możliwe
konsekwencje jakichkolwiek działań podjętych w oparciu o te informacje.

Wydawca: Polska Agencja Inwestycji i Handlu S.A.

Warszawa, październik 2018 r.

Spis treści

1.	Charakterystyka branży maszyn i urządzeń w Bułgarii	5
2.	Eksport / Import	9
3.	Przedsiębiorstwa i rynek pracy	14
4.	Inwestycje zagraniczne.	18
5.	Perspektywy sektora.	20
6.	Uwarunkowania formalno–prawne wejścia na rynek	21
7.	Aktualne formy pomocy publicznej	22
8.	Wnioski.	23
9.	Główne instytucje i organizacje branżowe.	24

1. Charakterystyka branży maszyn i urządzeń w Bułgarii

Produkcja maszyn i urządzeń¹ jest w Bułgarii branżą o ugruntowanych tradycjach. Przed zmianami demokratycznymi państwo to było mocno wyspecjalizowane w ramach Rady Wzajemnej Pomocy Gospodarczej. W 1989 r. dział „Maszyny i urządzenia” stanowił aż 60% całkowitego bułgarskiego eksportu. W latach przechodzenia z gospodarki planowej na rynkową bułgarski przemysł maszynowy przeżywał poważny kryzys. Tradycyjne rynki zostały utracone, wiele instytutów badawczych i jednostek rozwojowych zostało zlikwidowanych, miały miejsce zwolnienia masowe wykwalifikowanych robotników przemysłowych. Na przełomie wieku sektor ustabilizował się i zaczął stopniowo się rozwijać. Obecnie zaliczany jest do najbardziej dynamicznych sektorów bułgarskiej gospodarki - z dużymi inwestycjami zagranicznymi i bardzo dużymi możliwościami eksportu, zatrudnienia i rozwoju w poszczególnych regionach kraju.

Tablica 1 Główne wskaźniki bułgarskiej branży maszyn i urządzeń (NACE rev.2 kody C26, C27, C28, C29 and C30)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Obroty (w mln EUR)	3 014	2 199	2 728	3 193	3 470	3 659	4 048	4 549	4 830
Udział w przemyśle (%)	11.8	11.1	12.4	12.6	13.1	13.4	14.4	15.6	16.4
Production (w mln EUR)	2 953	2 127	2 593	3 092	3 329	3 527	3 942	4 390	4 686
Udział w przemyśle (%)	12.0	11.2	12.2	12.6	13.0	13.5	14.7	15.8	16.6
Wartość dodana (w mln EUR)	757	575	669	770	844	942	1 088	1 206	---
Udział w przemyśle (%)	17.7	14.8	16.2	16.6	18.1	19.7	20.5	19.4	---

¹Produkcja maszyn i urządzeń jest oznaczona przez NACE kodami 26 – 30 które obejmują produkcję komputerów; wyrobów elektronicznych i optycznych; urządzeń elektrycznych; maszyn i urządzeń, gdzie indziej niesklasyfikowana; pojazdów samochodowych, przyczep i naczep i pozostałego sprzętu transportowego.

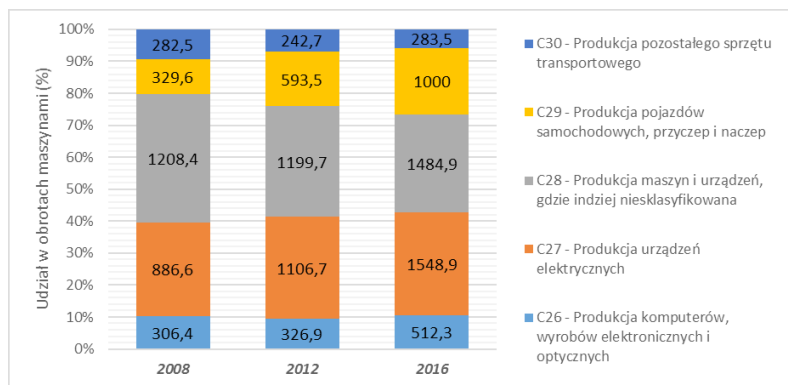
Inwestycje brutto w dobra materialne (w mln EUR)	302	135	138	178	202	228	276	350	307
Udział w przemyśle (%)	12.4	8.8	12.3	14.0	12.2	10.8	13.0	16.5	17.1

Źródło: Eurostat, Structural business statistics, <http://ec.europa.eu/eurostat/web/structural-business-statistics/data/database>, dostęp 28.06.2018

Światowy kryzys gospodarczy miał negatywny wpływ na przemysł maszynowy w Bułgarii. Jego obroty spadły o 27% w 2009 r. w porównaniu z 2008 r. Jednakże w pełni odzyskał swoje wartości już w 2011 r. Od tego czasu wykazuje tendencję wzrostową. W 2016 r. obroty sektora maszynowego w Bułgarii wyniosły 4,8 mld EUR (16,4% obrotów produkcyjnych), co stanowi 1,6-krotny wzrost od 2008 r. (11,8%).

Dane wskazują, że maszyny miały do 5 p.p. wyższy udział w produkcji wartości dodanej niż w produkcji przemysłowej. Oznacza to, że przemysł maszynowy w Bułgarii, będący branżą inżynierską, produkuje towary o wyższym stopniu przetworzenia i wartości dodanej niż wiele innych gałęzi przemysłu przetwórczego w kraju. Ponadto, podczas gdy inwestycje w dobra materialne drastycznie spadły w 2009 r. a odzyskały poziom sprzed kryzysu dopiero niedawno, inwestycje w przemysł maszynowy zwiększyły swój udział z 12,4% w 2008 r. do 17,1% w 2016 r.

Wykres 1 Struktura obrotów w branży maszyn i urządzeń w Bułgarii (2008, 2012 and 2016, w mln EUR)

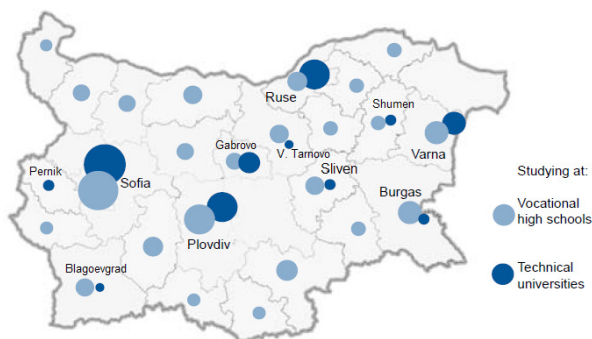
Źródło: Eurostat, Structural business statistics, <http://ec.europa.eu/eurostat/web/structural-business-statistics/data/database>, dostęp 28.06.2018

Wszystkie podsektory przemysłu maszynowego w Bułgarii zwiększyły swoje obroty w okresie 2008-2016. Jednak produkcja urządzeń elektrycznych (C27) wzrosła o 75% i ma najwyższy udział w obrocie maszynami w 2016 r. (32,1%) kosztem produkcji maszyn i urządzeń nie sklasyfikowana gdzie indziej (C28), która wzrosła o 23% w tym samym okresie, a jej udział spadł z 40,1% w 2008 r. do 30,7% w 2016 r. Najbardziej dynamiczny wzrost obrotów odnotowano w produkcji pojazdów samochodowych i ich części (C29) - ponad 200%, co spowodowało niemal podwojenie udziału podsektora w obrocie maszynami (z 10,9% w 2008 r. do 20,7% w 2016 r.). Produkcja pozostałego sprzętu transportowego (C30) uległa stagnacji (wzrost tylko o 0,4%), co doprowadziło do zmniejszenia jej udziału w obrocie maszynami z 9,4% w 2008 r. do 5,9% w 2016 r. Produkcja komputerów, wyrobów elektronicznych i optycznych (C26) w dużej mierze utrzymała swój udział w obrotach maszynami i urządzeniami, odnotowując wzrost o 67% w okresie 2008-2016.

Bułgaria oferuje wykwalifikowaną i doświadczoną siłę roboczą na potrzeby branży budowy maszyn - od pracowników montażowych po wysoko wykwalifikowanych inżynierów. Wiele uniwersytetów i szkół zawodowych utrzymuje kontakty z firmami z branży, a firmy oferują programy stażowe, szkolenia i stypendia dla młodych specjalistów.

Techniczne szkoły średnie są rozmieszczone w całym kraju, gdzie kształcą pracowników dla branży. Według danych Narodowego Urzędu Statystycznego w 2017 r. ukończyło szkoły zawodowe uzyskując kwalifikacje zawodowe 20 151 uczniów.

Wykres 2 Dostępność zawodowych szkół wyższych i inżynierskich w Bułgarii wg 3 poziomu Klasyfikacji Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych NUTS

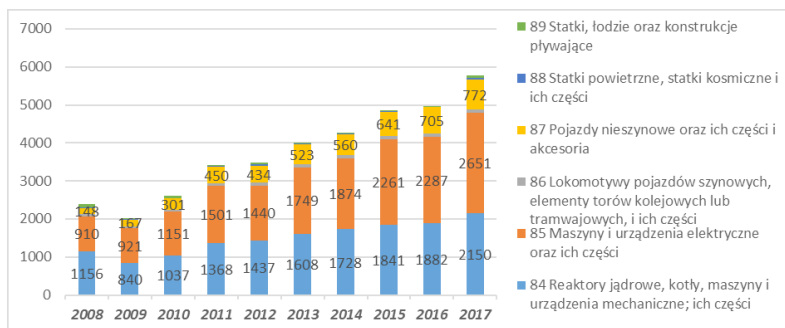
W Bułgarii działa kilka wyspecjalizowanych uniwersytetów, które szkolą kadry dla przemysłu maszynowego - Politechnika w Sofii (z oddziałami w Sofii, Płowdiw i Sliwen), Politechnika w Warnie, Uniwersytet w Ruse „A. Kanchev” Politechnika w Gabrowo, Uniwersytet „Prof. Dr A. Złatarov” w Burgas, Wyższa Szkoła Transportu „T. Kableshkov”. W 2017 roku ponad 3 600 studentów ukończyło studia licencjackie w zakresie inżynierii, produkcji i przetwórstwa, ponad 2 200 ukończyło studia magisterskie i 160 uzyskało stopień doktora. W zakresie technologii informacyjno-komunikacyjnych było 1 288, 787 i 39 absolwentów studiów licencjackich, magisterskich i doktoranckich.

2. Eksport / Import

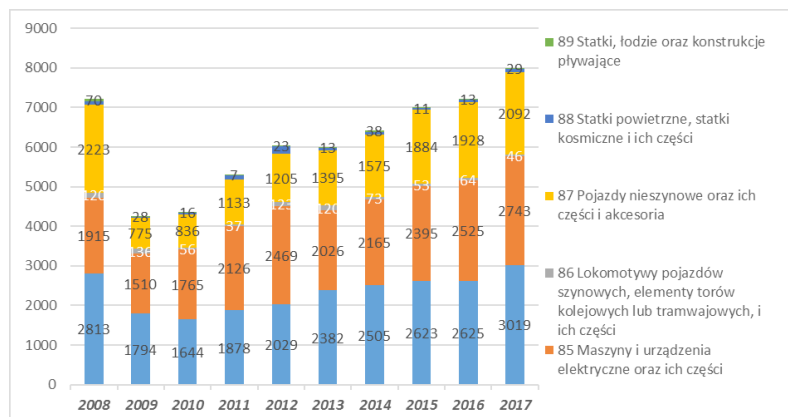
Eksport bułgarskich produktów maszynowych stale rośnie od 2009 r. W 2017 r. wartość eksportu osiągnęła prawie 5,8 mld EUR, co stanowi wzrost o 142% w ciągu 10 lat. Jedyną grupą produktów, która zmniejszyła swój eksport w 2017 r. w porównaniu z 2008 r., jest HS 89 Statki, łodzie i konstrukcje pływające. Eksport pojazdów (HS87) wzrósł o ponad 420% w okresie 2008-2017. Eksport maszyn i urządzeń elektrycznych oraz ich części (HS85) również wzrósł o 191% w tym samym okresie, przekraczając 2,6 mld EUR w 2017 r.

Wykres 3 Eksport maszyn z Bułgarii, (2008-2017, w mln EUR)

Źródło: International Trade Center (ITC), Market Analysis Tools, Trade Statistics, <http://www.intracen.org/itc/market-info-tools/trade-statistics/>, dostęp 29.06.2018

Wykres 4 Import maszyn do Bułgarii, (2008-2017, w mln euro)

Źródło: International Trade Center (ITC), Market Analysis Tools, Trade Statistics, <http://www.intracen.org/itc/market-info-tools/trade-statistics/>, dostęp 29.06.2018

Import maszyn do Bułgarii dotknie uciepie przez światowy kryzys gospodarczy. W 2009 r. odnotowano spadek o prawie 41%, a import odzyskał poziom dopiero w 2015 r. W rzeczywistości przywóz pojazdów (HS 87) nie osiągnął jeszcze poziomu sprzed kryzysu. Z drugiej strony import maszyn i urządzeń elektrycznych (HS 85) stale rośnie po spadku w 2009 r. Pod koniec okresu osiągnął wartość ponad 2,7 mld EUR - wzrost o 43% od 2008 r. Spadek importu w połączeniu ze wzrostem eksportu przyczynił się do zmniejszenia się ujemnego salda obrotów Bułgarii maszynami. W 2017 r. eksport pokrywał ponad 70% potrzeb importowych, podczas gdy wskaźnik pokrycia importu eksportem w 2008 r. wynosił zaledwie 1/3.

Tablica 2 5 największych rynków eksportowych dla maszyn dostarczanych przez Bułgari w 2017 wg grup HS i pozycja Polski, (% bułgarskiego eksportu maszyn)

HS 84	HS 85	HS 86	HS 87	HS 88	HS 89
1.Niemcy (20%)	Niemcy (21.1%)	Niemcy (45.7%)	Niemcy (34.2%)	Czechy (39.5%)	Bahamy (60.1%)
2. Rumunia (11.4%)	Turcja (9.1%)	Słowacja (8.6%)	Rumunia (19%)	Wybrz. Kości Słoniowej (26.8%)	Argentyna (25.4%)

3. Włochy (9%)	Włochy (8.3%)	USA (6.8%)	Turcja (6%)	Mołdawia (9.1%)	Dania (6.6%)
4. Francja (6.3%)	Francja (6.7%)	Czechy (5.6%)	Belgia (5.7%)	Niemcy (4.7%)	Grecja (3.5%)
5. Austria (5.4%)	Czechy (5.6%)	Francja (5.2%)	Grecja (4.1%)	Szwajcaria (4.5%)	Włochy (0.8%)
11. Polska (2.3%)	9. Polska (2.7%)	8. Polska (2.7%)	16. Polska (0.7%)	17. Polska (0.4%)	37. Polska (0%)

Źródło: International Trade Center (ITC), Market Analysis Tools, Trade Statistics, <http://www.intracen.org/itc/market-info-tools/trade-statistics/>, dostęp 29.06.2018

Najważniejszym rynkiem zbytu dla bułgarskich produktów maszynowych są Niemcy. Eksport do Niemiec wynosi prawie 20% bułgarskich maszyn i urządzeń mechanicznych (HS 84), 21% maszyn elektrycznych (HS 85), 45,7% lokomotyw kolejowych, taboru i jego części (HS 86) i ponad 34% części i akcesoriów pojazdów (HS 87). Inne znaczące rynki eksportowe to Włochy, Francja, Rumunia. Wśród najważniejszych rynków eksportowych spoza UE wyróżnia się sąsiednie Turcja, która importuje ponad 9% HS85 i 6% HS 87 i Bahamy importujące ponad 60% HS 89.

Głównym partnerem handlowym Bułgarii w zakresie importu są również Niemcy. Dostarczają 21,7% HS 84, 16,6% HS 85, 28% przywozu HS 86 i HS 87 na rynek bułgarski. Podczas gdy Rosja nie znajduje się wśród 5 najważniejszych rynków eksportowych, jednak plasuje się wśród 5 największych importerów w grupie HS 84 z 4,7% importu bułgarskiego, w grupie HS 86 (6,9%) i HS 88 (19,4%). Ukraina jest największym dostawcą produktów z HS 86 (35,2%), natomiast USA HS 88 (prawie 30%). Chiny są trzecim wśród największych importerów do Bułgarii produktami z HS 84 (7,1%), czwartym (7,6%) i dziesiątym (2,7%) odpowiednio w grupach HS 85 i HS 87.

Tablica 3 5 największych rynków importu maszyn do Bułgarii w 2017 wg grup HS I pozycja Polski, (% bułgarskiego importu maszyn)

HS 84	HS 85	HS 86	HS 87	HS 88	HS 89
1. Niemcy (21.7%)	Niemcy (16.6%)	Ukraina (35.2%)	Niemcy (28.3%)	USA (29.9%)	Hiszpania (43.3%)
2. Włochy (13.3%)	Holandia (9%)	Niemcy (28%)	Włochy (11.6%)	Rosja (19.4%)	Włochy (28.7%)
3. Chiny (7.1%)	Węgry (7.6%)	Rosja (6.9%)	Turcja (7.4%)	Norwegia (8.3%)	Francja (7.8%)

4. Rosja (4.7%)	Chiny (7.6%)	Polska (5.8%)	Węgry (6.7%)	Niemcy (6.2%)	Rumunia (3.2%)
5. Holandia (4.7%)	Słowacja (7.5%)	Słowacja (5.2%)	Francja (5.4%)	Francja (5.7%)	Belgia (2.7%)
11. Polska (2.7%)	12. Polska (2.4%)	4. Polska (5.8%)	15. Polska (2%)	10. Polska (3.4%)	17. Polska (0.7%)

Źródło: International Trade Center (ITC), Market Analysis Tools, Trade Statistics, <http://www.intracen.org/itc/market-info-tools/trade-statistics/>, dostęp 29.06.2018

Najbardziej konkurencyjne produkty maszyn bułgarskich w roku 2017 zgodnie ze wskaźnikiem względnej przewagi komparatywnej (RCA)² są przedstawione w Tabelicy 4. Wśród nich są różne produkty, takie jak maszyny do przetwarzania napojów i tytoniu, osprzęt kolejowy i wagony, oporniki elektryczne, rowery, turbiny hydrauliczne, maszyny liczące, lodówki.

Tablica 4 Bułgarskie produkty maszynowe o największej konkurencyjności na światowym rynku w 2017 (Aktualny wskaźnik przewagi względnej przewagi komparatywnej i wskaźnik względnego bilansu handlowego, 2008, 2012 i 2017)

Kod HS	Opis towaru / Rok	RCA			RTB		
		2008	2012	2017	2008	2012	2017
,8435	Prasy, tłocznie, rozdrabniacze i podobne urządzenia stosowane w produkcji wina, jabłecznika, soków owocowych lub podobnych napojów	7.7	11.0	15.1	0.46	0.64	0.45
,8608	Osprzęt torów kolejowych lub tramwajowych; mechaniczne (oraz elektromechaniczne) urządzenia sygnalizacyjne, bezpieczeństwa i sterowania ruchem szynowym, drogowym, na wodach śródlądowych, miejscach postojowych, w portach lub na lotniskach; ich części	0.2	0.4	12.5	-0.33	-0.73	0.34

²Wskaźnik RCA reprezentuje stosunek udziału eksportu maszyn do całkowitego bułgarskiego eksportu podzielony na odpowiedni udział dla świata. Wartości wyższe od 1 wskazują, że kraj jest wyspecjalizowany bardziej niż przeciętnie na świecie w analizowanej branży, a zatem ma w nim przewagę komparatywną. Innym wskaźnikiem wykorzystywanym do mierzenia rozwoju wydajności w handlu międzynarodowym w czasie jest względny bilans handlowy (RTB), który uwzględnia zarówno eksport, jak i import. Wskaźnik RTB porównuje bilans handlowy (eksport minus import) dla grupy produktów do całkowitej wymiany handlowej (eksport plus import) tej grupy produktów. Jeżeli wartość wskaźnika jest dodatnia, krajowa produkcja jest uważana za konkurencyjną na rynkach zagranicznych i krajowych.

,8478	Maszyny do przygotowywania lub przerobu tytoniu, niewymienione ani niewłączone gdzie indziej w niniejszym dziale ...	5.8	5.5	11.5	-0.17	-0.20	0.26
,8533	Rezystory (włączając reostaty i potencjometry), niebędące rezystorami grzejnymi	0.1	5.5	9.1	-0.85	0.57	0.56
,8712	Rowery dwukołowe i pozostałe rowery (włączając trzykołowe wózki-rowery dostawcze), bezsilnikowe	4.8	8.3	7.9	0.97	0.98	0.96
,8538	Części nadające się wyłącznie lub głównie do stosowania z urządzeniami objętymi pozycją 8535, 8536 lub 8537	1.3	2.2	6.7	-0.16	-0.22	0.19
,8412	Pozostałe silniki i siłowniki.	8.9	6.1	6.4	0.81	0.68	0.74
,8606	Wagony towarowe, kolejowe lub tramwajowe, bez własnego napędu	6.8	6.2	5.0	-0.33	0.97	0.89
,8410	Turbiny hydrauliczne, koła wodne oraz ich regulatory	1.7	3.2	4.5	-0.82	0.63	0.52
,8470	Maszyny liczące i kieszonkowe maszyny o wymiarach <= 170 mm x 100 mm x 45 mm " kasy rejestrujące.	3.5	3.5	3.7	0.38	0.47	0.46
,8432	Maszyny rolnicze, ogrodnicze lub leśne do przygotowywania lub uprawy gleby; walce do pielęgnacji trawników lub terenów sportowych...	0.8	2.2	3.7	-0.82	-0.63	-0.36
,8454	Konwertory, kadzie, wlewnice i maszyny odlewnicze, w rodzaju stosowanych w hutnictwie lub w odlewniach metali...	1.3	2.4	3.4	-0.47	0.02	0.57
,8418	Chłodziarki, zamrażarki i pozostałe urządzenia chłodzące lub zamrażające, elektryczne lub inne; pompy ciepłne inne niż klimatyzatory objęte pozycją 8415...	3.6	3.6	3.3	0.03	0.35	0.45
,8433	Maszyny żniwne lub omłotowe, włączając prasy do belowania słomy lub paszy; kosiarki do trawy ...	0.3	1.9	3.1	-0.86	-0.48	-0.17

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych ITC

3. Przedsiębiorstwa i rynek pracy

W 2016 r. ponad 2 000 przedsiębiorstw działało w bułgarskim przemyśle maszynowym, z których zdecydowana większość należy do kategorii MŚP. Spośród podsektorów maszyn produkcja pojazdów mechanicznych i ich części (C29) jest jedynym, który zwiększył liczbę przedsiębiorstw w ciągu ostatnich 10 lat ze względu na swoją atrakcyjność dla inwestorów zagranicznych. Wiele przedsiębiorstw zorientowanych wyłącznie na rynek krajowy nie przetrwało kryzysu gospodarczego w 2009 roku.

Tablica 5 Liczba przedsiębiorstw funkcjonujących w bułgarskim przemyśle maszynowym (2008-2016)

NACE_R2/Rok	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Maszyny i urządzenia	2 059	2 024	1 964	1 878	1 882	1 921	1 945	2 006	2 031
C26 - Produkcja komputerów, wyrobów elektronicznych i optycznych	386	386	364	348	364	382	366	396	375
C27 - Produkcja urządzeń elektrycznych	496	530	509	472	487	484	494	488	502
C28 - Produkcja maszyn i urządzeń, gdzie indziej niesklasyfikowana.	993	918	905	877	854	872	906	936	953
C29 - Produkcja pojazdów samochodowych, przyczep i naczep	99	104	110	115	113	115	119	118	122
C30 - Produkcja pozostałego sprzętu transportowego	85	86	76	66	64	68	60	68	79

Źródło: Eurostat, *Structural business statistics*, <http://ec.europa.eu/eurostat/web/structural-business-statistics/data/database>, dostęp 29.06.2018

Bułgarski przemysł maszynowy rozwinął się w oparciu o ekosystem firm transnarodowych i lokalnych. Firmy transnarodowe dominują w rankingu najlepszych wykonawców według wielkości obrotów w branży. Tylko 2 spośród 15 liderów w branży to bułgarskie firmy - Monbat PLC (pro-

ducent akumulatorów rozruchowych ołowiowo-kwasowych i akumulatorów AGM do różnych zastosowań) i Datecs Ltd (wiodący producent i twórca innowacyjnych rozwiązań POS, w tym mobilnych systemów płatności, drukarek, kas fiskalnych, czytników kodów kreskowych i urządzeń peryferyjnych).

Inne odnoszące sukcesy firmy bułgarskie, oferujące konkurencyjne produkty na całym świecie, to: - ZMM-Sliven (producent tokarek uniwersalnych i CNS), M + S Hydraulic - Kazanlak (silniki hydrauliczne stosowane w rolnictwie i transporcie), Podemcrane - Gabrovo (największy producent wciągników linowych w Europie Środkowej i Wschodniej), Sparky Eltos - Lovech (producent narzędzi elektrycznych), Bulyard - Varna (przemysł stoczniowy), Shipyard- Ruse, Madara-Shumen (producent maszyn rolniczych i sprzętu rolniczego).

Tablica 6 15 największych producentów maszyn w Bułgarii wg obrotów w 2016 r.

Przedsiębiorstwo	Siedziba	Obroty ('000 BGN)	Liczba pracowników	Dział
Liebherr-Hausgeräte Marica EOOD	Radino-vo, Plovdiv region	432,917	1873	C26
Integrated Micro-Electronics Bulgaria Inc.	Botevgrad, Sofia region	381,853	1560	C29
Ideal-Standart Vidima AD	Sevlievo, Gabrovo region	376,242	3227	C28
Monbat AD	Montana	352,209	336	C27
ABB Bulgaria EOOD	Sofia	335,137	117	C27
Sensata Technologies Bulgaria EOOD	Sofia	289,854	1828	C29
Yazaki Bulgaria EOOD	Yambol	283,768	5005	C29
Montupe EOOD	Ruse	212,083	944	C29
SE Bordnetze Bulgaria EOOD	Karnobat, Burgas region	207,530	3376	C29
MAGNA Powertrain Plovdiv EOOD	Plovdiv	201,422	371	C28
Schneider Electric Bulgaria EOOD	Sofia	197,568	872	C27

ALS Bulgaria EOOD	Musachevo, Sofia region	165,159	1231	C29
SKF Bearings EAD	Sofia	159,450	1527	C28
Datecs OOD	Sofia	158,381	419	C28
Palfinger Produktionstechnik Bulgaria EOOD	Cherven bryag, Pleven region	135,260	1063	C28

Źródło: Baza Kapi, <https://www.capital.bg/kpro/#kapiForm>, dostęp 29.06.2018

Branża budowy maszyn w Bułgarii zatrudniała w 2016 roku 92 tys. osób (16,7% zatrudnionych w przemyśle wytwórczym), co oznacza wzrost o 6,7% w porównaniu z 2008 r., kiedy liczba zatrudnionych wynosiła 86,2 tys. osób. Jednak liczba osób zatrudnionych w niektórych podsektorach przemysłu maszynowego ulegała zmniejszeniu od 2008 r. Są to Produkcja komputerów, wyrobów elektronicznych i optycznych (C26), Produkcja maszyn i urządzeń, gdzie indziej niesklasyfikowana (C28), Produkcja pozostałego sprzętu transportowego (C30). Rosnąca produkcja części samochodowych, w której zatrudnienie się podwoiło, zdołało zrekompensować spadek liczby zatrudnionych w innych podsektorach. Produkcja urządzeń elektrycznych (C27) również odnotowała wzrost zatrudnienia w ostatnich kilku latach a w 2016 odnotowała liczbę 23,5 tys. pracowników (wzrost o 13.5% w porównaniu do 2008 r.).

Tablica 7 Liczba zatrudnionych w bułgarskim przemyśle maszynowym (w tysiącach, 2008-2016)

NACE_R2/ Rok	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Maszyny i urządzenia (C26+C27+C28+C29+C30)	86.2	75.1	71.6	75.1	75.9	77.6	83.5	88.8	92.0
C26 - Produkcja komputerów, wyrobów elektronicznych i optycznych	10.2	8.6	8.4	8.7	8.2	8.5	8.8	9.6	9.5
C27 - Produkcja urządzeń elektrycznych	20.7	19.0	18.5	18.6	19.7	21.0	21.0	21.7	23.5
C28 - Produkcja maszyn i urządzeń, gdzie indziej niesklasyfikowana.	37.6	30.8	29.3	29.9	30.4	30.7	31.3	31.5	32.1
C29 - Produkcja pojazdów samochodowych, przyczep i naczep	10.5	10.6	10.2	12.8	12.8	12.8	17.7	21.0	22.1
C30 - Produkcja pozostałego sprzętu transportowego	7.2	6.1	5.3	5.0	4.7	4.6	4.8	4.9	4.9

Udział zatrudnienia w branży maszynowej w przemyśle (%)	13.5	13.0	13.3	14.0	14.4	14.8	15.6	16.3	16.7

Źródło: Eurostat, *Structural business statistics*, <http://ec.europa.eu/eurostat/web/structural-business-statistics/data/database>, dostęp 29.06.2018

Ponad 280 projektów dotyczących wprowadzania nowych urządzeń i technologii zostało wdrożonych przez firmy produkujące maszyny dzięki programowi operacyjnemu „Innowacje i konkurencyjność 2014-2020”, który miał przede wszystkim pozytywny wpływ na wzrost wydajności, a nie na wzrost liczby zatrudnionych. Pomimo stałego wzrostu wydajności pracy we wszystkich podsektorach bułgarskiej branży maszynowej, pozostaje ona od 3,7 do 7,8 razy niższa od średniego poziomu w UE-28. Jednocześnie średnie koszty pracownicze są od 5,8 do 8,9 razy niższe. To sprawia, że Bułgaria jest bardzo atrakcyjnym miejscem do przenoszenia zakładów produkcyjnych z innych krajów UE, ponieważ oferuje znacznie wyższą płacową wydajność pracy.

Tablica 8 Koszty pracownicze i wydajność branży maszynowej w Bułgarii I w UE dla roku 2012 i 2015

Wskaźnik/NACE kod/Rok	C26		C27		C28		C29		C30		
	2012	2015	2012	2015	2012	2015	2012	2015	2012	2015	
Aktualna wydajność pracy (w tys. EUR)	BG	14.2	19.2	11.5	14.3	10.8	13.5	9.8	10.5	9.9	13.0
	EU	65	71	58	60	65	68	66	82	72	80
Średnie koszty pracownicze (w tys. EUR)	BG	6.9	9.0	6.4	7.8	6.4	7.6	5.1	5.7	5.6	6.9
	EU	47.7	52.0	43.3	45.7	46.5	50.6	47.7	50.9	52.0	58.0
Płacowa wydajność pracy (%)	BG	208	214	181	184	169	177	192	184	176	188
	EU	136	143	135	132	140	135	137	161	138	137

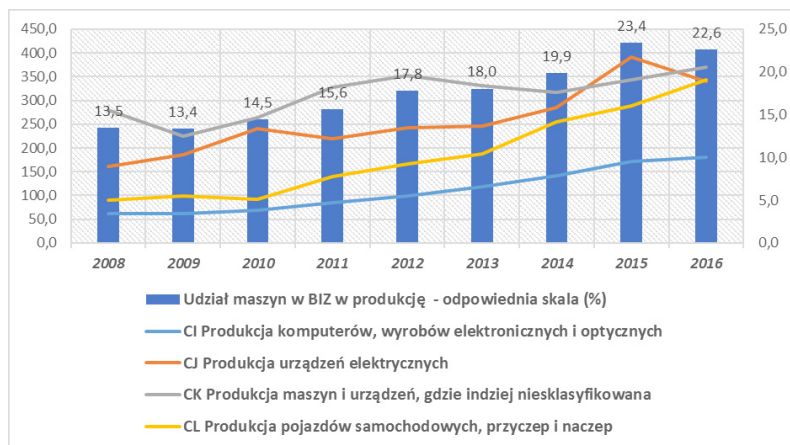
Źródło: Eurostat, *Structural business statistics*, <http://ec.europa.eu/eurostat/web/structural-business-statistics/data/database>, dostęp 29.06.2018

4. Inwestycje zagraniczne

Branża maszynowa należy do najbardziej atrakcyjnych bułgarskich branż produkcyjnych dla zagranicznych inwestorów. Do końca 2016 r. udało się pozyskać ponad 1,2 mld EUR, co stanowi 22,6% całkowitego napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych do produkcji. Od 2008 do 2016 roku napływ BIZ w przemyśle maszynowym wzrósł o 108%. Wszystkie podsektory przemysłu zarejestrowały wzrost swoich inwestycji bezpośrednich, ale najbardziej dynamicznym z nich była produkcja pojazdów i sprzętu transportowego, które odnotowały prawie czterokrotny wzrost.

Wykres 4 Napływ BIZ do bułgarskiego przemysłu budowy maszyn (2008-2016, w mln EUR)

Źródło: National Statistical Institute of Bulgaria (NSI), Infostat, https://infostat.nsi.bg/infostat/pages/module.jsf?x_2=12&lang=en, dostęp 29.06.2018

Wiele dużych międzynarodowych firm z branży maszynowej uznało, że Bułgaria jest najlepszym miejscem dla ich biznesu w Europie Wschodniej - Liebherr, SKF, Montupet, Yazaki i wielu innych.

Liebherr-Hausgeräte Marica EOOD produkuje szeroką gamę wysokiej jakości lodówek i zamrażarek do użytku domowego. Baza produkcyjna rozpoczęła działalność w 2000 roku w miejscowości Radinovo koło Płowdiwu. Firma zajmuje pierwsze miejsce wśród producentów maszyn pod względem przychodów, a obecnie zatrudnia ponad 1 800 osób.

SKF Bearings EAD została założona w 2002 roku. Posiada zakłady produkcyjne w Sopocie, Kalofer i Karnare (region Plovdiv) dla łożysk eksportowanych do Europy, Ameryki i Azji, z głównymi klientami: Mercedes, BMW, Volkswagen, Ford itp..

Od momentu założenia w Bułgarii firma Montupet EOOD zainwestowała ponad 200 mln EUR w zakład produkcyjny w Ruse. Jest głównym dostawcą głowic silnikowych do marki Audi.

Działalność gospodarcza Yazaki Bulgaria rozpoczęła się w 2006 roku i jest związana z produkcją wiązek przewodów dla przemysłu motoryzacyjnego, a jej klientami są Renault, Ford i Daimler. Z trzema zakładami w Yambol, Sliven (od 2012 r.) i Dimitrovgrad (od 2017 r.) Yazaki Bulgaria jest jednym z największych pracodawców w Bułgarii, zatrudniającym obecnie około 5 500 pracowników. W 2017 r. otrzymał od rządu Bułgarii nagrodę „Pracodawca Roku”.

5. Perspektywy sektora

Ekspertcy uważają sekcję produkcji maszyn w Bułgarii za jedną z najbardziej dynamicznych i dobrze pozycjonowanych branż. W okresie po kryzysie odnotowuje stały wzrost eksportu, bezpośrednich inwestycji zagranicznych, zatrudnienia. Dzięki odpowiedniej infrastrukturze dla potrzeb przemysłu maszynowego, dobrze rozwiniętej sieci uniwersytetów i szkół zawodowych kształcących wysoko wykwalifikowaną siłę roboczą, bardzo wysoką płacową wydajność pracy i stabilne otoczenie makroekonomiczne w Bułgarii kształtują się dobre perspektywy dla dalszego rozwoju branży. Biorąc jednak pod uwagę wysoką orientację na eksport (około 55-60%), jest ona narażona na zewnętrzne otoczenie. Perturbacje handlowe między USA a UE (główny cel eksportowy bułgarskiego przemysłu maszynowego) mogą przyczynić problemów branży w Bugarii.

Ogólne ożywienie gospodarcze i potrzeba modernizacji technologicznej większości rozwijających się gałęzi przemysłu przetwórczego i ich przedsiębiorstw determinuje rosnące zapotrzebowanie na produkty maszynowe wysokiej jakości w nadchodzących latach. Jest to dodatkowo stymulowane przez publiczne systemy wsparcia, które zapewniają dotacje na ich zakup.

6. Uwarunkowania formalno-prawne wejścia na rynek

Bułgaria jest członkiem Unii Europejskiej od 1 stycznia 2017 r., a tym samym stanowi integralną część jednolitego rynku europejskiego, na którym zapewniony jest swobodny przepływ towarów, usług, kapitału i pracy między wszystkimi uczestniczącymi w nim państwami. Oznacza to, że polscy eksporterzy i inwestorzy nie napotykają na żadne bariery handlowe i inwestycyjne w Bułgarii.

7. Aktualne formy pomocy publicznej

Branża maszynowa została zidentyfikowana przez różne instytucje i w ramach kilku strategii państwowych jako priorytetowa branża. Jest ona wskazana przez bułgarską Agencję Inwestycji Zagranicznych jako branża o dużym potencjale w przyciąganiu bezpośrednich inwestycji zagranicznych. Jest wspierana przez Bułgarską Agencję Promocji Małych i Średnich Przedsiębiorstw jako branża zorientowana na eksport. Jest ona ujęta w „Strategii innowacji dla inteligentnych specjalizacji Republiki Bułgarii 2014-2020” w dziedzinie technologii „Mechatronika i czyste technologie” jako potencjalna sfera intensywnego rozwoju innowacji (specjalizacja).

Firmy maszynowe kwalifikują się do ubiegania się o dotacje na finansowanie swoich projektów w ramach Programu Operacyjnego „Innowacje i konkurencyjność 2014-2020” wspieranego przez fundusze strukturalne i inwestycyjne UE. Jego całkowity budżet wynosi 1,27 miliarda EUR, a jego priorytety są związane z rozwojem technologicznym i innowacjami, przedsiębiorczością i potencjałem wzrostu MŚP oraz wydajnością energetyczną i zasobową.

Ustawa o promocji inwestycji przewiduje różne zachęty w zależności od wartości, regionu i sektora alokacji inwestycji, które obejmują krótsze terminy na usługi administracyjne; indywidualne usługi administracyjne; opcje na nabycie praw do nieruchomości lub ograniczone prawa do nieruchomości na preferencyjnych warunkach; pomoc finansową na budowę elementów infrastruktury technicznej; pomoc finansową na szkolenie personelu.

8. Wnioski

Branża maszynowa odgrywa bardzo ważną rolę w gospodarce Bułgarii. Tworzy 16,6% produkcji przemysłowej i 21,6% całkowitego eksportu kraju. Ponad 2000 przedsiębiorstw działa w branży, zapewniając miejsca pracy dla 92 tysięcy osób. Będąc technologią zorientowaną na eksport i kapitałochłonnym przemysłem wytwarzającym wysoką wartość dodaną i posiadającym dobre warunki dla innowacyjnego rozwoju, była ona celem wsparcia publicznego przez różne agencje i strategie państwowe. Jej przyszły rozwój opiera się na zdolności do przyjmowania nowych przyjaznych dla środowiska technologii, modeli biznesowych zorientowanych na klienta, zatrzymywania wysoko wykwalifikowanych pracowników, ale także zasadza się na stabilności globalnego handlu i środowiska inwestycyjnego.

9. Główne instytucje i organizacje branżowe

	Bulgarian Branch Chamber - Machine Building 29 Alabin Street, 1000 Sofia, Bulgaria, P.O. Box 625 E-mail: bbcmb@abv.bg; http://bbcmb.org Tel.: (+359 2) 988 40 44
	Machtech & Innotech Expo Machinery, Industrial Equipment and Innovative Technologies http://machtech.bg/index.php/en/machtech-innotech-expo tel. 003592 9655220, 147, Tsarigradsko shose blvd, 1784 Sofia
	INTERNATIONAL TECHNICAL FAIR Specjalistyczne Targi: AUTOTECH – Międzynarodowe Targi Transportu i Wyposażenia Samochodów ELTECH – Międzynarodowa Wystawa Elektroniki i Inżynierii Elektrycznej INFOTECH – Międzynarodowa Wystawa Technologii Informatycznych MACHINE BUILDING ROBOHITECH – międzynarodowa Wystawa Robotów I Systemów Automatycznych 37, Tzar Boris III - Obedinitel Blvd., 4003 Plovdiv fax: (+359) 32/902 432; email: fairinfo@fair.bg http://www.fair.bg/en/fair/

I Forum Wsparcia
Polskiego Biznesu za Granicą

www.paih.gov.pl